

prihvatila suradnju te je pred kratko vrijeme u nakladi »Školske knjige« izašao knjigotiskom, tehnički dobro opremljen, udžbenik Bartola Zmajića: *Heraldika, sfragistika i genealogija* (81 str. i 21 tabla sa 376 crteža grbova i pečata), a u tisku je udžbenik prof. Jakova Stipišića: *Latinska paleografija i diplomatika s kronologijom*, u kojoj će biti 80 tablica faksimila isprava s transkripcijom i tablice za izračunavanje datuma, tj. za datiranje isprava.

U istoj nakladi izići će još dvije paleografije, koje su u pripremi: *Glagoljska paleografija* prof. Vjekoslava Štefanića i *Ćirilska paleografija* prof. dra Vladimira Mošina. I u ovim udžbenicima bit će obilje faksimila s transkripcijom.

Iza svega ovoga ostaje još da se izdaju priručnici ing. Tatjane Ribkin, *Zaštita, konzervacija i restauracija arhivske građe*, te direktora Arhiva Hrvatske Bernarda Stullija, *Arhivsko zakonodavstvo*.

I ovi su priručnici u pripremi te bi time planirano izdavanje prve serije udžbenika, priručnika i skripata za stručno usavršavanje arhivskih radnika bilo završeno.

Mislimo da treba istaknuti razumijevanje Fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti pri ostvarivanju ovog izdavačkog plana Arhiva Hrvatske. Fond je u dva maha pomogao izdavanje planiranih priručnika: jedanput dotacijom, a drugi put, kad su porasle cijene papiru i drugom materijalu, zajmom. Bez ove pomoći Arhiv Hrvatske ne bi bio u stanju da ostvari svoju izdavačku djelatnost u ovom smjeru.

Dodajemo za informaciju zainteresiranim da se sva spomenuta izdanja udžbenika, priručnika i skripata mogu naručiti pri Arhivu Hrvatske, osim Heraldike, koja se naručuje kod »Školske knjige«. Dosadašnji pretplatnici čitavog kompleta priručnika dobit će i Heraldiku kao i sva planirana izdanja bez posebne narudžbe, jer su sva izdanja uključena u pretplati.

M. Hrg

IZVORNI POVIJESNI DOKUMENTI I NJIHOVA PRISTUPAČNOST NAJŠIROJ PUBLICI NA IZLOŽBI »HRVATSKI KNEZOVI ZRINSKI I FRANKOPANI«

Osnovicu svake tematsko-povijesne izložbe čine izvorni povijesni dokumenti jedne epohe, jednog naroda, u ovom slučaju djelatnosti dviju hrvatskih plemićkih obitelji, Zrinskih i Frankopana. Na ovoj izložbi, koju su zajednički organizirali Arhiv Hrvatske i Povijesni muzej Hrvatske, opaža se težnja priređivača da materijal prikažu kompleksno ujedinjen oko pojedinih tematskih cjelina.

Taj materijal treba smišljenim osvjetljavanjem njegova sadržaja tako prezentirati publici da postigne svoju svrhu izlaganja, tj. da obogati razumijevanje povijesne djelatnosti pojedinaca i naroda. U tome je dakle vrijednost izlaganja, čitanja i upoznavanja takvog prvorazrednog dokumentarnog materijala. Na velikim izložbama poput ove, najšira i školska i studentska i svaka druga publika može se s tim materijalom neposredno upoznati i zavoliti ga i pokušati iz njega pročitati i naučiti onu mudrost i pamet po kojoj je povijest postala »učiteljicom života«.

U prvoj tematskoj cjelini izloženi su najstariji dokumenti koji govore o djelatnosti jedne i druge obitelji, u onim krajevima tadašnje Hrvatske, iz

* Izložba je bila otvorena tokom travnja i svibnja 1971. u prostorijama Povijesnog muzeja Hrvatske.

kojih su potekli Šubići, kao bibrirski knezovi (kasnije Zrinski), i Frankopani, prvotno knezovi Krčki.

U drugoj takvoj tematskoj cjelini bili su izloženi dokumenti i neki predmeti materijalne kulture, odnosno kućnog inventara sa posjeda i gradova koje su tokom stoljeća posjedovali i Zrinski i Frankopani. U tim se dokumentima i predmetima očitovala njihova privredna snaga, koja je omogućavala njihovu političku i vojnu djelatnost u obrani neovisnosti odn. autonomije onih dijelova hrvatskog državnog teritorija, koji se, nakon propasti hrvatske narodne dinastije u 11. stoljeću, sve više i više smanjivao. Tu se i Šubići — Zrinski i Frankopani očituju kao nastavljači i voditelji borbe za očuvanje hrvatske nacionalne državnosti, odnosno autonomije, tu je onaj element njihove veličine, po čemu ih još i danas hrvatski narod pamti. O tome osobito rječitije govore sačuvani brojni izvorni povijesni dokumenti, po kojima možemo danas rekonstruirati učinak njihove uloge u povijesti hrvatskog naroda.

Treća i četvrta grupa materijala govori o političkoj, vojnoj i osobito o kulturnoj djelatnosti članova ovih dviju velikih rodova, te na kraju i o samom Zrinsko-Frankopanskom pokretu i pobuni i njihovom tragičnom završetku. Pred našim očima jednako je tako prisno oživljen i njihov rad i smrt, zahvaljujući baš toj izvornoj istinitosti i neposrednosti arhivskih dokumenata. Niz tih dokumenata pisan je njihovom vlastitom rukom, što je naročito važno, za nacionalno značenje njihove djelatnosti, velik broj tih dokumenata pisan je čistim narodnim hrvatskim jezikom, a pismom glagoljičkim, dakle domaćim hrvatskim pismom, ili latiničkim.

Izložbu je posjetio veoma veliki broj posjetilaca (oko 20.000), što je, barem za izložbe arhivskog tipa, kod nas neuobičajeno, pa tako lijep uspjeh priredivača treba svakako pripisati i već poznatoj i uobičajenoj, razgranatoj akciji Povijesnog muzeja Hrvatske, da privuče što veći broj publike. Sva ova raznolika publika pokazala je i te kako raznolik i živ interes i za manje pojedinsti ove izložbe (kao vrsta pisma, upotreba jezika, raznovrsnost materijala, estetska vrijednost pojedinih likovnih eksponata i dr.), što je svakako odraz želje da se bolje upozna naša prošlost, ali i odraz velikih mogućnosti koje tako mnogobrojna publika pruža svim onim ustanovama i pojedincima u oblasti kulture i prosvjete, koji žele i mogu odgovoriti zahtjevima publike za tim informacijama. Što više, jedna druga kombinacija spretnog privlačenja još većeg broja publike (oko 100.000 posjetilaca) ostvarena je zgodnim povezivanjem ove izložbe s velikom izložbom cvijeća u Gornjem gradu u mjesecu svibnju. Broj izložbenih eksponata bio je za ovu svrhu smanjen na polovicu i zbog toga donekle potisnut u drugi plan, ali je ipak i ovako odigrao svoju prvorazrednu informativno-didaktičku i pedagošku ulogu, jer su na taj način na ovoliko obilje sačuvanog povijesno-dokumentarnog materijala, upozoreni i oni koji inače rijetko ili nikada ne zalaze na kulturno-povijesne manifestacije ovakve vrste, koji možda i primijete arhivsku ili muzejsku zgradu izvana, ali rijetko kada iznutra, uglavnom i ne znajući da će unutra pronaći nešto što bi i njih zanimalo. Zapazili smo naime, kod jednog dijela posjetilaca izložbe iskreno čuđenje da uopće postoji tolika i tako stvarna i nepatvorena dokumentacija o životu i radu ovih rodova i drugih osoba, pojava, lokaliteta i sl. Mnogi su mislili da je dobar dio ranije a i kasnije srednjovjekovne građe posve propao, te su zaista bili ugodno iznenađeni, što se sve u arhivima i muzejima može naći. Pohvale je vrijedna strpljivost mnogih posjetilaca izložbe koji su nekada i po nekoliko sati uporno obilazili komad po komad, razgledajući svaki pojedini izložak otkrivajući ga pomoću kataloga, ili uz pomoć zaista skromnih i estetski i pedagoški nedovoljno izdiferenciranih legendi. Trebalo bi malo svestranije proučiti problematiku boljeg pedagoško-didaktičkog pristupa arhivskoj građi i našoj publici prezentirati historijske izvore uz pomoć najmodernijih sredstava informiranja

i izlaganja, koja nam danas stoje na raspolaganju za neke druge, tehničke znanosti. Metodika i bogata iskustva o izlaganju arhivske i druge slične građe kulturno-povijesne baštine predmet su obilne stručne arhivističke i druge literature u svijetu i kod nas, pa je tako to bila i jedna od tema 46. njemačkog arhivskog savjetovanja u Saveznoj Republici Njemačkoj 1970. god. Materijali s tog savjetovanja objavljeni su iste godine u časopisu »Der Archivar«.

Osobito se uspjelom može smatrati ovom prilikom dobro ostvarena suradnja između ovih dviju ustanova, tj. Arhiva Hrvatske i Povijesnog muzeja Hrvatske, koje su uspjele prikazati publici jednu ovako kompleksno zamišljenu izložbu s ovako raznorodnim materijalom. Tu se jasno očitovala vrijednost grupiranja arhivskog, muzejskog, bibliotečnog i drugog sličnog materijala oko pojedine zadane tematike. Tako raznovrsna građa na pristupačniji i za posjetioca pregledniji i uočljiviji način osvjetljuje određenu tematiku, dakle postizava se znatno bolji pedagoško-edukativni pristup zadanoj tematici. To ne može postići sama arhivska ili bibliotečna građa, koja je inače po svom sadržaju i po obliku informacija vrlo bogata, ali nema svoje »treće dimenzije« zornosti niti one pristupačnosti i razumljivosti koju doprinose materijalni, predmeti, objekti prošlih kultura, epoha, pojava ili osoba. S druge strane samom muzejskom materijalu manjka ona preciznost i neposrednost povijesnog objašnjenja neke pojave iz prošlosti, koju tako dobro i potpuno reflektira izvorni arhivski dokument. Oba se dakle tipa sačuvanih predmeta i podataka iz prošlosti izvanredno nadopunjuju i međusobno obogaćuju, pa se takav tip kompleksno postavljene izložbe u svijetu i kod nas sve češće, a može se slobodno reći, i redovito primjenjuje kod izložbi koje nisu stalni postav ili opći prikaz fundusa jednog muzeja ili arhiva, već su zamišljene kao didaktično-edukativne izložbe s određenom povijesnom tematikom koju treba što plastičnije i pristupačnije prikazati i najširoj publici.

Primjera takvoj praksi ima dosta. Tako npr. Nacionalni arhiv Francuske svoje tematske izložbe gotovo redovito postavlja u zajednici s Povijesnim muzejem Francuske, a eto vidjeli smo da se baš takva analogna praksa i kod nas pokazala moguća. Tu je svakako još jedan moment koji je potrebno istaknuti, a to je pitanje izložbenog prostora i zgrade i određenog mjesta gdje je ta zgrada u gradu smještena, i gdje je publika već naviknuta dolaziti. U svim tim elementima muzeji su očito u prednosti pred arhivima, koji imaju svoje izložbene prostore obično mnogo manje i slabije prilagođene većem broju posjetilaca, odnosno, prikazivanju većeg broja eksponata. Već i zbog toga znatno bolji i očitiji efekat daju izložbe u muzejima, od onih u arhivima ili bibliotekama, pa i s tog stajališta treba svakako pozdraviti ovo otvaranje novih mogućnosti u postavljanju izložbi povijesnog karaktera s izvornom arhivskom građom u jednom tako dobro raspoređenom i prostranom ambijentu kakav imamo u Povijesnom muzeju Hrvatske.

M. Pandžić